

סיכום מפגש פורום מדידה, ידע ומחקר - 21.9.2014

השתתפו:

פרופ' ליאת קוליק - יו"ר הפורום
ליאורה ארנון- רכזת הפורום
משה גרומב- עמותת זינוק לדרך חדשה
ד"ר אהרן יורק- אוניברסיטת אריאל
ד"ר גלית ינאי-ונטורה- מכללה אקדמית עמק יזרעאל
סיגל פרידמן-גמליאלי – פעמונים
יניב קוממי- מכון דו-עת
דנה שריר- בית איזי שפירא

מסמכים מצורפים:

- מסמך מסכם של תובנות שולחנות ההשפעה
- מצגת שמציגה את עיקרי הנתונים מהסקר שהתקיים בכנס המיזם
- מסמך המטרות והיעדים של הפורום- מתוך התכנית האסטרטגית, עם התיקונים המוצעים

סוגיות שנדונו:

פתיחה

- המפגש נפתח בברכות של פרופ' ליאת קוליק, יושבת ראש הפורום, שהודתה למשתתפים שהגיעו ועדכנה בסדר היום ובמטרות המפגש
- הוצגה מטרת המפגש בעקבות כנס המיזם: הפורום התבקש להתבונן על מגוון ההערות שהתקבלו משולחנות ההשפעה ומהסקר שהתקיים במסגרת הכנס ולבחון האם וכיצד יש להטמיע את הערות הציבור אל תוכנית העבודה.
- בנוסף, התבקש הפורום לעשות תהליך של תעדוף של התוצרים- כך שפרופ' קוליק תוכל להציג את עמדת הפורום בישיבת הוועד המנהל שתתקיים בחודש נובמבר.

הנושאים המרכזיים שעלו משולחנות ההשפעה והסקר-בכנס

- הפורום זיהה כי הציבור למעשה אישר כי קיימת חשיבות רבה לתשתיות שהוגדרו לפיתוח על ידי הפורום.
- הפורום מכיר בכך, שהציבור בחר לתת דגש על:
 - בתחום המדידה- כלים למדידת אימפקט
 - בתחום הידע- הקמת מרכז ידע
 - בתחום המחקר- הדיון בשולחן המחקר, כמעט ולא נגע, לתחושת חברי הפורום בנושאים הרלוונטיים לתשתיות שהוצעו על ידי הפורום.
- בתחום המדידה:
 - הדיון בנושא המדידה העלה היטב את הצורך של הציבור בהגדרת לא רק הכלים, אלא גם התהליך שיש לבצע, על מנת ליישם. קיימת חשיבות להנגשת הנושא של מדידה לארגונים והפיכת התהליך לברור ומומשג עבורם.

- עוד עולה מתובנות השולחן כי קיים צורך בהבהרת מושגים בין מדידה, הערכה, מדידת השפעה ומדידת אפקטיביות.
- בתחום הידע:
 - בדיון הושם דגש על הצורך בפיתוח מנגנוני תימרוץ לארגונים, לא רק לפתח ידע חדש, אלא גם לשתף בידע הקיים.
- למעשה, הסכימו חברי הפורום כי עיקר התובנות משולחנות ההשפעה, עוסקות באישרור וכי לא נמצאו פערים מרחיקי לכת בין הדברים שנאמרו בשולחנות, לבין הצעת הפורום. הפורום מציע, במסמך מצורף, מספק תיקונים קטנים, בהתאם להערות שהתקבלו (מסומנים בצהוב).
- גם בסקר בו ביקש הציבור לדרג את חשיבות והישימות של התשתיות השונות דירג הציבור את מרכז הידע ואת הכלים למדידת אימפקט, כבעלי החשיבות והישימות הגבוהות ביותר.
- הפורום מבקש לסייג ולומר, כי יתכן כי הקהל שהשתתף בכנס, שהוא בעיקרו אנשי ארגונים ושטח, אינו מרגיש באופן ישיר את הצורך במחקר ובמדידה, וכי אולי השתתפות של אנשי אקדמיה נוספים הייתה מביאה את תחום המחקר והמדידה לידי ביטוי, בדרכים נוספות.

דיון בנושא תעדוף התשתיות:

- חברי הפורום התבקשו בעצמם לדרג את התשתיות השונות שהפורום הגדיר- מבחינת חשיבות וישימות.
- הדיון הפורה העלה מגוון של תפיסות בנוגע למקומן וחשיבותן של כל אחת מהתשתיות כאשר בשורה התחתונה הסכימו חברי הפורום- שכלל ההמלצות הכתובות בתכנית האסטרטגיות הן חשובות וישימות ואף קשורות זו בזו ואין לראותן כעומדות בפני עצמן.
- יחד עם זאת, מבקש הפורום להגדיר את התשתיות הבאות כבעלות החשיבות הגבוהה ביותר לקידום ההתנדבות בתחום המדידה, הידע והמחקר:

התשתית
1. חיזוק ופיתוח שיטת המדידה הקיימת בישראל
2. הקמת מרכז ידע ומחקר- מרכז פיזי ומקוון, הכולל איגום הידע הקיים ותמיכה בתהליכי פיתוח ידע חדש ומחקר בתחום ההתנדבות. וכן, הטמעת תהליך מדידת האימפקט.
3. הקמת קרן מחקר וקרן מלגות למסטרנטים ודוקטורנטים שיחקרו את תחום ההתנדבות
4. פיתוח כלים למדידת האימפקט של ההתנדבות
5. קביעת תקצוב ייעודי לתקנים לחברי סגל בכל מוסד אקדמי

הערות כלליות:

- חברי הפורום ביקשו לבחון האם יתקיים מחקר הערכה מלווה למיזם עצמו ועודכנו שאכן, מחקר הערכה שכזה יצא לדרכו בזמן הקרוב ויבחן גם את התהליכים שהתקיימו עד כה וגם ילווה את הטמעת תכניות העבודה.
- חברי הפורום ביקשו כי יירשם בפרוטוקול כי לתפיסתם, ללא גוף מתכלל, עלול להיות קושי ביישום וקיימות לאורך זמן של מגוון התשתיות המוצעות. חברי הפורום ממליצים כי תוצר משמעותי של המיזם יהיה הקמת גוף מתכלל, שתפקידו יהיה לוודא כי מגוון התשתיות אשר יוקמו, יהיו בנות קיימא לאורך זמן.

הוצג המתווה להמשך פעילות הפורום:

בישיבת הוועד המנהל של המיזם, תאושר התכנית האסטרטגית ויסומנו הכיוונים המרכזיים לפעולה. בעקבות זאת, תכתב תכנית עבודה ויוקמו צוותי פעולה שמטרתם להוציא אל הפועל את מגוון התכניות שיאושרו. צוותי הפעולה ירכבו ממשותפי הפורומים הרלוונטיים וממומחים ושותפים פוטנציאליים.

הפורום כפורום ימשיך להתכנס אחת לחצי שנה, לטובת מעקב, עדכון ובקרה על התהליך.

עדכון לחברי הפורום יצא, מעבר לסיכום זה, לאחר ישיבת הוועד המנהל.

מטרות, יעדים ודרכי פעולה לנושא מדידה, ידע ומחקר

בתחום המדידה:

מטרה: פיתוח שיטת מדידה אחידה בת השוואה ומוסכמת, ארצית ובין-לאומית, על מנת להעריך את תחום ההתנדבות בישראל- היקפו, מרכיביו ואפיוניו.

▪ **יעד 1: המשך שימוש בסקר החברתי השנתי של הלמ"ס, תוך הצעת התאמות קלות¹ הכוללת התייחסות מרחיבה להגדרת המונח התנדבות.**

- בניית הצעה להתאמות לסקר החברתי.

▪ **יעד 2: הטמעת שאלות בסקר כוח-האדם של הלמ"ס בנושא ההתנדבות (או עבודה ללא שכר)².**

- בניית הצעה להטמעת שאלות בסקר כוח האדם בנושא ההתנדבות.

▪ **יעד 3: הרחבת המדידה והעמקתה ע"י מחקרים ממוקדים, הן של הלמ"ס (מחקר הרחבה מדי 5-3 שנים) והן ע"י תמיכה בחוקרים עצמאיים.**

- הקמת צוות לעבודה משותפת עם נציגי הלמ"ס ליישום שלוש המטרות לעיל

- עיבוד מודלים ושיטות מדידה מהעולם³ ובחינת התאמתם לחברה הישראלית

מטרה: פיתוח כלים ותהליך הטמעה למדידת ההשפעה (Impact) הרב-ממדית של ההתנדבות והשלכותיה בקרב המתנדבים, הארגונים המעסיקים אותם, המוטבים והקהילות.

▪ **יעד 1: חיבור ערכה להערכת השפעה (אימפקט) של ההתנדבות, על בסיס ערכות קיימות⁴ של מדידת השפעה, הניתנת לשימוש עצמי הן ע"י הארגונים המעסיקים מתנדבים והן ע"י גורמי-חוץ.**

- בדיקת התאמתן של הערכות הקיימות למציאות הישראלית.

¹פרק 12 בסקר החברתי

²כגון אלו ב-Manual on the Measurement of Volunteer Work

³כגון החומרים מה-Manual on the Measurement of Volunteer Work

⁴הערכה הבריטית וה-VPA של מדידת אפקטיביות מארה"ב

- הקמת צוות פיתוח ליצירת ערכה מותאמת לחברה הישראלית, **כמותית ואיכותית**, כולל תהליך הערכה עצמית, משוב עצמי ותיקון בעקבות ממצאי התהליך **וכן הגדרת תהליך ההטמעה של המדידה, שיטת המדידה, חשיפת הממצאים ועיבוד המסקנות שעולות מהממצאים.**
- הערכה תתמקד הן במדידת השפעת ההתנדבות והן במדידת האפקטיביות של ההתנדבות.
- בדיקת תוקף ומהימנות (יציבות) הערכה.
- **דגש יינתן לפיתוח ערכה רב ממדית, אחידה אך עם זאת גמישה לשינויים של ארגונים פרטניים. אפשרות לתפירת "חליפת הערכה אישית" בהתאם לצרכי ומאפייני הארגון.**
- **בחינת כלים טכנולוגיים רלוונטיים ליישום הערכה והנגשתה לשטח.**
- בניית תהליך הטמעה הכולל מנגנון הפצה והכשרה למנהלי התנדבות ולמנהלי ארגונים, לשימוש מושכל בערכה והפקת משוב מהתהליך.

- **יעד 2: פיתוח מנגנונים למדידת ניהול ההתנדבות ע"י כל הארגונים המעסיקים מתנדבים: וולונטריים, ממלכתיים ועסקיים.**
- הגדרת אמות מידה לניהול התנדבות על בסיס תדריכים ואמות מידה קיימים⁵.

מטרה: היכרות ארגונים למדידת תחום ההתנדבות וניהולו

- **יעד 1: הכנת והתאמת תדריכים להערכה עצמית והפצתם בין הארגונים המפעילים מתנדבים.**
- פיתוח תמריצים לארגונים העוסקים בהערכה ובמדידה: תו תקן לארגונים, מתן אותות הוקרה לעמותות בעלות תו התקן בלבד, מתן "ניהול תקין" של רשם העמותות רק לבעלי תו התקן.
- רתימת ארגונים למדידה והערכה משותפת סביב תחומי תוכן דומים או משלימים.
- **הפצת תהליך הערכה ומדידה מומלץ על ידי צוות אנשי מקצוע.**
- העברת השתלמויות בין ראשי ארגונים המפעילים מתנדבים ובעיקר העמותות בנושא של הערכה ומדידה.
- עידוד המוסדות האקדמיים לפיתוח תכניות הוראה והכשרה בתחומי הערכה ומדידה בתחום ההתנדבות.

בתחום הידע:

מטרה: הקמת מרכז ידע ומידע לאיגום, לניהול ולהנגשת הידע הקיים והמתחדש

- **יעד 1: זיהוי ואפיון קהלי היעד המגוונים וצרכיהם**
- מיפוי שוטף של מגוון קהלי יעד כגון: אנשי שדה, רכזי מתנדבים (חדשים וותיקים), אנשי מחקר, וסטודנטים.
- ביצוע מחקר מתעדכן להערכת הצרכים בכל אחד מקהלי היעד.

⁵התדריך הבריטי והקנדי והמסמך אמנת ההתנדבות, 2007.

▪ **יעד 2: פיתוח מודל לניהול מרכז הידע.**

- בחינת וניתוח מודלים שונים של מרכזי ידע מהארץ ומהעולם.
- הצעה ובחירת המודל המתאים לקהלי היעד הרלוונטיים.
- פיתוח מנגנון לעדכון מרכז הידע באופן מתמיד.

▪ **יעד 3: אפיון סוגי הידע שייכללו במרכז הידע והמידע**

- בניית מפתחות לאפיון ולמיון הידע, היינו, מההיבט אקדמי, דוחות פעולה ו"חוכמת המעשה".

▪ **יעד 4: בניית תשתיות להגשת הידע.**

- תרגום מחקרים, מאמרים ומודלים לשפה העברית.
- אפיון כלים טכנולוגיים עליהם יוכל לפעול מאגר הידע.
- פיתוח תשתית לשיווק המאגר בקרב קהלי יעד רלוונטיים.
- פיתוח תהליכי הכשרה לאנשי מקצוע רלוונטיים על אודות השימוש במאגר.
- הקמת כתב עת לפרסום דוחות פעולה וחוכמת המעשה ("ידע אפור").
- יזום ימי עיון וכנסים ייחודיים לאנשי אקדמיה ושטח, להגשת ידע חדש
- **פיתוח תהליכי תימרוץ ומנגנוני העברה של ידע קיים ומתפתח מהשטח ומהאקדמיה**
- **יצירת קהילות ידע- יצירת נורמות של שיתוף ידע ורשת לומדת ומתעדכנת. שיח עמיתים והעברת רעיונות.**

מטרה: פיתוח מנגנונים לתמיכה בתהליכי פיתוח ידע חדש והפצתו

▪ **יעד 1: זיהוי כיוונים למחקר על פי הידע שנצבר במרכז הידע והצרכים שעלו ממגוון קהלי היעד.**

- בדיקת תמות והתפתחות הידע.
- יצירת פלטפורמות עבור קהלי היעד להצפת ידע חסר והתייעצות.

▪ **יעד 2: בניית מנגנונים לעידוד ולתמרוץ אנשי שדה לכתיבה ולתיעוד הניסיון המצטבר והעברתו למרכז הידע**

- פיתוח כלים נגישים ואפקטיביים לכתיבה, תיעוד, המשגה ופיתוח ידע חדש.
- הכשרות לקהלי יעד לתהליכי תיעוד והמשגה.
- יצירת פלטפורמות ללמידת עמיתים בתחומי פיתוח ידע.
- פיתוח מנגנונים להענקת מענקים לארגונים שיזמו פיתוח ידע בתחומם.
- פיתוח תשתית לשיתוף פעולה בין האקדמיה ומנהלי ההתנדבות לצורך מחקר ותיעוד הידע הקיים בשדה.

בתחום המחקר:

מטרה: פיתוח המחקר בתחום ההתנדבות וניהול ההתנדבות

- **יעד 1: איתור מתמשך של תחומי המחקר החיוניים בתחום ההתנדבות**
- פיתוח מנגנון לאיתור תחומי המחקר הקיימים כיום בארץ בתחום ההתנדבות.

- פיתוח מנגנון לאיתור נושאי מחקר חסרים בארץ בנושא ההתנדבות, העשויים לקדם את הבנת תחום ההתנדבות.

▪ **יעד 2: תקציבי מחקר ייעודיים למחקר על התנדבות**

- הקמת קרן מחקר לאומית ייעודית לתחום ההתנדבות בתקצוב קבוע שנתי והקצאת תקציבים ייעודיים בקרנות מחקר לאומיות אחרות למטרה זו.
- חיפוש שותפים תקציביים לתמיכה במחקר על התנדבות בארץ ובעולם.
- קביעת אחוז קבוע מתקציב המשרדים למחקר על התנדבות.

▪ **יעד 3: הקמת מכון מחקר לתחום ההתנדבות, בצמוד למרכז הידע**

- בחינת מודלים קיימים של מכוני מחקר בישראל ובעולם.
- תכנון הקמת התשתית למכון מחקר שיעסוק במחקר שיטתי בתחום ההתנדבות.

מטרה: עידוד חוקרים חדשים וקיימים לחקור את תחום ההתנדבות

▪ **יעד 1: עידוד ופיתוח חוקרים בתחום ההתנדבות**

- הקמת חטיבות לימוד ייעודיות לתואר ראשון ושני בתחום ההתנדבות ומדידתה.
- קביעת תקצוב ייעודי לתקנים לחברי סגל בכל מוסד אקדמי בתחום ההתנדבות, וכן עידוד סגל בכיר להנחות דוקטורנטים.
- הקמת קרן מלגות ייעודית ופרסי הצטיינות, לעידוד מסטרנטים, דוקטורנטים ופוסט דוקטורנטים בתחום ההתנדבות.
- הקמת כתב עת מדעי בתחום התנדבות בעל סטטוס אקדמי, תקצובו ותחזוקו השוטף.

▪ **יעד 2: יצירת שיתופי פעולה בין מוסדות אקדמיים בארץ ובחו"ל ובין חוקרים בתחום ההתנדבות**

- איתור קרנות ותקציבים בין-לאומיים והנגשתם לחוקרים בישראל, ותמיכה מקצועית בתהליכי הגשת בקשות.
- פיתוח רשת מקצועית חברתית בארץ ובעולם ויצירת מנגנון התחברות למאגרי מידע, למכונים ולהצעות מחקר.
- הקמת מנגנון לארגון כנס שנתי מדעי וימי עיון קבועים בתחום ההתנדבות.
- פנייה לרשויות מחקר באוניברסיטאות לתקצוב משותף של מחקר ועידוד חוקרים לביצוע מחקר בתקציב בין-אוניברסיטאי משותף.
- יצירת מנגנון לשיתוף פעולה בין האקדמיה וארגונים המפעילים מתנדבים, שיאפשר ביצוע מחקרי שדה.

תגובת הציבור בנושא: מדידת ההתנדבות

עיקרי התובנות:

- כלים למדידת אימפקט, השפעה ואפקטיביות ההתנדבות יתרמו לעידוד ההתנדבות, בכך שיספקו מידע לגבי השפעת ההתנדבות, שיעודד אנשים רבים לרצות להיות חלק מההצלחה.
- קיימת חשיבות רבה להגדרת מטרת המדידה, את מי היא משרתת?
- על הכלים למדידת אימפקט לאפשר מדידה של השפעת ההתנדבות, על מגוון רחב של קהלי יעד: הפרט המתנדב, מוטב ההתנדבות, הארגון והקהילה.
- על המדידה גם להעלות שאלות לגבי אפקטיביות עבודת המתנדבים, האם יש צורך במתנדבים בארגון? האם בתפקידם הם עונים על צרכים משמעותיים?
- ישנה חשיבות שאחד הכלים יעסוק במדידת התקדמות הפרט המתנדב- הדבר יסייע בתהליכי הערכת מתנדבים. בנוסף, חשוב שהארגון אף ימדוד את שביעות הרצון ותחושת השייכות של המתנדבים.
- על הכלים למדידה לגעת בנושאי ליבה משותפים, כגון: החזר השקעה חברתית (SROI)
- מומלץ להעזר בטכנולוגיה- לספק לארגונים כלים טכנולוגיים שיסייעו בניתוח תוצאות המדידה. (שאלונים מקוונים, למשל). יתכן והמגזר העסקי יוכל לסייע בכך.

אתגרים משמעותיים ותשתיות נוספות לפיתוח:

- מדידה היא לרוב כמותית, יש לחשוב על פיתוח כלים שיאפשרו גם מדידה איכותנית- היות וקשה לעיתים לכמת את מעשה ההתנדבות.
- הארגונים מאד שונים זה מזה ובעלי צרכים שונים, האם אפשר יהיה לפתח כלי למדידת אימפקט שתואם לכולם? שמבוסס על מכנה משותף? האתגר הוא בפיתוח כלי שניתן יהיה להשתמש בו על מנת להשוות בין ארגונים דומים.
- לא מספיק לפתח כלים למדידה, יש לפתח כלים לחשיפת הממצאים וכן כלים לעיבודם והטמעתם
- יש לבחון דרך לחבר בין הכלים למדידה, למדידת בעיות חברתיות בישראל- לבחון קורלציות בין ההתנדבות לבין מענה לצרכים חברתיים.

תגובת הציבור בנושא: איגום ופיתוח ידע

עיקרי התובנות בנוגע להקמת מרכז הידע:

- קיים צורך משמעותי במרכז ידע שייאגם, ירכז וינגיש את הידע הקיים והמתחדש בעולם ההתנדבות.
- על מרכז הידע להיות מופעל על ידי גוף מתכלל בין מגזרי.
- על המרכז להוות כתובת מרכזית עבור כלל הארגונים העוסקים בהתנדבות והמפעילים מתנדבים.
- על מרכז הידע להיות נגיש, ידידותי למשתמש, וירטואלי, ממוקד ומהיר- תגובה.
- יש לתת את הדעת על הבניית הידע בצורות חדשות, במקביל לצורות המקובלות, כגון: באמצעות סרטים, מחזות, תקשוב ועוד.
- על המרכז להפעיל מערך מובנה לשיתוף בידע- שכולל מנגנונים לחילוץ ידע מהשטח באופן נגיש. לוודא כי המרכז נשאר רלוונטי ובמודעות של הארגונים לאורך כל השנה.
- על המרכז להנגיש ידע משני שדות עיקריים: משדה האקדמי ומהשדה המעשי/פרקטי. חשוב להמנע מיתר- אקדמיזציה ולאפשר ביטוי גם לידע "אפור" וידע שצומח מהשטח.

עיקרי התובנות בנוגע לתהליכי פיתוח ידע חדש:

- קיימת חשיבות לתמרץ ארגונים לתעד ולהמשיג את הידע שלהם:
 - ניתן לבקש מקרנות שיתנו את תמיכתן בתהליך מחקר/תיעוד של פרויקטים חדשים
 - ניתן לחייב מלכ"רים שמקבלים תקצוב ממשלתי להעביר דוחות תוכן על הפעילות
- קיימת חשיבות למתן הדרכות מסודרות לארגונים בנוגע לשיטות וכלים לפיתוח ידע חדש ולהמשגה של best practices להתנדבות בשגרה ובחירום. חשוב לייצר כתיבה מקצועית ברמה גבוהה.

אתגרים משמעותיים ותשתיות נוספות לפיתוח:

- יש ליצור מנגנונים מתמרצים ונגישים לארגונים ולחוקרים לשתף בידע שלהם ולהעביר את דוחות המחקר שלהם למרכז הידע.
- אנשי מקצוע רבים אינם מפנים את הזמן לצורך ידע אקדמי וידע מהשדה. לכן חשוב לפתח מנגנונים שיעלו את המוטיבציה בקרב מנהלי ההתנדבות והארגונים, לצרוך את הידע
- כתיבה ותיעוד אינם בראש סדר העדיפויות של הארגונים ועל כן יש לעודד את התפיסה כי כתיבה ותיעוד הן חלק מהפיתוח המקצועי של העוסקים בתחום, בכך שהכתיבה תיתפס כחלק מפיתוח הפרופסיה של "ניהול התנדבות".

תגובת הציבור בנושא: עידוד מחקר וחוקרים בתחום ההתנדבות

עיקרי התובנות:

- מחקר וידע הוא כח, והם תורמים להתמקצעות העוסקים בתחום. המחקר מהווה בסיס לקבלת החלטות נכונות, לכן ישנה חשיבות רבה לחקר תחום ההתנדבות, שאינו מקבל די ביטוי כיום.
- יש לעודד את המחקר בתחום ההתנדבות כבר משלב עבודות התזה, חשוב מאד לקדם קרן מלגות שתתמוך בסטודנטים המעוניינים לחקור את תחום ההתנדבות
- קיימת חשיבות רבה לקישור בין האקדמיה לבין ה"שטח" - שיאפשר דיאלוג מתמיד, הצפת תחומי מחקר, דיון ציבורי על בסיס המחקרים הקיימים ועוד.
- מימון המחקר והחוקרים הוא קריטי להצלחתו. חשוב מאד להעמיד קרן כספית שתוציא קול קורא לאקדמיה (כולל המכללות) למחקרים בתחום.
- יש לעשות שימוש בכלים כגון BIG DATA על מנת לאסוף את מגוון הנתונים והמחקרים הקיימים בתחום ולהנגיש את המידע לחוקרים ולארגונים כאחד. במקביל, יש להציע שיטות מדידה רחבות יותר מהקיימות כיום, שייצרו נתונים מעמיקים יותר - ולהנגישם לחוקרים.

אתגרים משמעותיים ותשתיות נוספות לפיתוח:

- ניתן להציע לקרנות ולפילנתרופים להתנות את המימון שלהם בתכניות, בכך שילוו במחקר, על מנת להתמודד עם אתגרי המימון.
- חשוב לפתח מודלים ותשתיות מחקר למגזרים ייחודיים ומצבים ייחודיים בחברה הישראלית (התנדבות בחברה הערבית, החרדית, התנדבות בחירום ועוד).
- יש ליצור "אחוות חוקרים" – גאוות יחידה לחוקרים את תחום ההתנדבות בישראל